

İxracın şaxələndirilməsi zamanın tələbidir

"Cənub qaz dəhlizi"nin təməli 2014-cü il sentyabrın 20-də - "Əsrin müqaviləsi"nin 20 ili tamam olan gün Bakı yaxınlığındakı Səngəçal terminalında qoyulub. Dəhlizin açılış mərasimi də elə həmin məkanda 2018-ci il mayın 29-da keçirilib.

Belə qlobal bir layihənin qısa müddətdə - 4 ildə araya-ərsəyə gəlməsi böyük uğur idi. Çünki "Cənub qaz dəhlizi" Azərbaycan qazının Avropa qitəsinə nəqlini həyata keçirən nəhəng bir layihədir. Bu dəhliz dörd mühüm seqmentdən ibarətdir və bunların reallaşması "Şahdəniz" yatağının ikinci mərhələsinin işlənməsini, CQBK-nin (Cənubi Qafqaz Boru Kəməri) genişləndirilməsini, TANAP-ın (Trans-Anadolu Qaz Boru Kəməri) və TAP-ın (Trans-Adriatik Qaz Boru Kəməri) çəkilişini əhatə edirdi. İki ilk seqmentin - "Şahdəniz-2"dən qazın əldə olunması və CQBK-nin genişləndirilməsinin başa çatdırılması layihənin rəsmi açılışını etməyə imkan verdi.

"Cənub qaz dəhlizi"nin tikilib işə düşməsi Azərbaycanın bundan əvvəl həyata keçirdiyi qlobal neft-qaz və ixrac layihələrinin təcrübəsinə əsaslanırdı. Bundan əvvəl Heydər Əliyev adına Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəməri də təxminən 4 il çəkilməmişdi. Sonra bu kəmərlə yanaşı, "Şahdəniz-1" qazını Azərbaycanın 13 rayonundan keçməklə Gürcüstan və Türkiyəyə çatdıran Bakı-Tbilisi-Ərzurum boru xətti inşa edilmişdi. Əslində, Bakı-Tbilisi-Ərzurum kəməri "Cənub qaz dəhlizi"nin bünövrəsi, başlanğıcı rolunu oynamışdı.

"Cənub qaz dəhlizi"nin uzunluğu 3500 kilometrdir. Dəhliz boyu bir-birinə möhkəm "halqa" ilə bağlanan üç kəmərlə böyük ehtiyatlara malik "Şahdəniz" yatağından hasil olunan qazın Avropa bazarına ötürülməsini təmin edir. Avropanın enerji xəritəsini dəyişdirən nəhəng layihə 2020-ci ilin son günündə TAP-ın istismara daxil olması ilə tam sona çatdı. "Cənub qaz dəhlizi"nin "onurğa sütunu" adlandırılan TANAP-ın açılışı isə 2018-ci il iyunun 12-də olmuşdu.

Zaman indi bu kəmərlərin genişləndirilməsi məsələsini gündəmə gətirir. Məlum

dur ki, Azərbaycan qazına tələbat getdikcə artır. Bu gün Azərbaycan 8 ölkəyə - Gürcüstan, Türkiyəyə, Yunanıstana, Bolqarıstana, İtaliyaya, Rumıniyaya, Macarıstana və Serbiyaya qaz ixrac edir. Ölkəmizdən qaz idxal etmək istəyən daha neçə-neçə ölkədən müraciətlər alınır.

Yeni çağırışlar qarşısında qaza tələbatın artması və bu ehtiyacın ödənilməsi isə kompleks tədbirlərin görülməsini, o cümlədən ixrac infrastrukturunun şaxələndirilməsini zərurətə çevirir. 2022-ci il oktyabrın 1-də Bolqarıstanın paytaxtı Sofiya şəhərində Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterconnectorunun istifadəyə verilməsi də bu tələbatın ödənilməsi məqsədindən irəli gəlmişdir. Keçən il dekabrın 10-da isə Serbiyanın Niş şəhərində Serbiya-Bolqarıstan Qaz İnterconnectorunun açılış mərasimi keçirilmişdir. Azərbaycan qazının Balkan ölkələrinə nəql olunması üçün İon-Adriatik qaz kəmərinin də tikintisi nəzərdə tutulub. Bu, TAP-ın davamı olacaq, Albaniyadan keçərək Azərbaycan qazını Xorvatiya, Monteneqro, Bosniya və Herseqovinə çatdıracaq.

2023-cü il aprelın 25-də Sofiyada "Bulgartransgaz" (Bolqarıstan), "Transgaz" (Rumıniya), FGSZ (Macarıstan) və "Eustream" (Slovakiya) və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) arasında əməkdaşlığın təşviqi ilə bağlı Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır. Anlaşma memorandumu Azərbaycandan Avropaya əlavə qazın tədarükü üçün bu 4 ötürücü sistem operatoru ilə SOCAR arasında əməkdaşlığın istiqamətlərini müəyyən edir. Əlavə qaz tədarükü "Həmrəylik halqası" adlandırılan Bolqarıstan, Rumıniya, Macarıstan və Slovakiyanın təkmilləşdirilmiş ötürücü şəbəkə sistemləri vasitəsilə həyata keçiriləcək.

Azərbaycan dünyada artıq etibarlı tərəfdaş kimi hörmət və nüfuz qazanıb. Pre-

zident İlham Əliyev bu il aprelın 26-da Almaniyanın paytaxtı Berlində keçirilən "15-ci Petersberq İqlim Dialoqu"nun Yüksək Səviyyəli Seqmentində çıxış edərkən həmin məsələyə də toxunub: "Neft və qazımız, həmçinin Avropa bazarlarına hələ uzun illər ərzində lazım olacaq. 2022-ci ildə Avropa İttifaqı və Azərbaycan arasında

enerji sahəsində Strateji Tərəfdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu imzalanıb və bizim Avropa İttifaqına təbii qaz təchizatımız artmaqdadır. Bu, Avropa Komissiyasının xahişi idi. Biz buna müsbət cavab verdik. Hazırda təbii qaz ixracımızın yarı, xüsusən də 12 milyard kubmetri Avropa İttifaqının bazarına gedir. Qeyd edilən memoranduma əsasən, 2027-ci ilə qədər Avropa İttifaqına ixracımız 20 milyard kubmetrə çatmalıdır. Hamımız anlayırıq ki, bu geosiyasi durumda həmin məsələ Azərbaycanın məsuliyyətli olmağının təzahürüdür, çünki biz qaz hasilatımızın artırılmasına böyük həcmdə sərmayə yatırırıq və Avropaya yeni mənbələrdən daha çox qaz lazımdır. Eyni zamanda "yaşıl gündəliyimiz" hələ COP29 qərarından əvvəl icra olunmağa başlanıb... 2027-ci ilin sonuna qədər ümid edirik və əslində, müqavilələr imzalandığına görə əminlik ki, 2000 meqavat Günəş və "yaşıl enerji" imkanlarımız olacaq. Doqquz elektrik enerjisi stansiyası olacaq və 2030-cu ilə qədər əlavə 10 günəş və külək-enerjisi stansiyaları qurulacaq ki, onların gücü 5000 meqavat (5 qiqavat) təşkil edəcək. Bu potensialdan istifadə edərək, biz qaz istehlakımızı əksər hissədə elektrik enerjisi istehsalı ilə əvəzləyəcəyik. Həcmərə gəldikdə isə düşünürəm ki, Avropaya ən azı əlavə 5 milyard kubmetr qaz ixrac olunacaq".

İxracın artırılması üçün ən vacib şərtlərdən biri hasilatın artırılmasıdır ki, ölkəmizin ehtiyatları buna da imkan verir. Hazırda "Cənub qaz dəhlizi"nin əsas bazası "Şahdəniz" olsa da, işlənən bir sıra digər yataqların da gələcəkdə ona qoşulacağı istisna deyil.

*Flora SADIQLI,
"Azərbaycan"*